

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 8 Sayı: 38 Volume: 8 Issue: 38

Haziran 2015 June 2015

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

HURUFAT DEFTERLERİNE GÖRE MEĞRİ (FETHİYE) KAZASI'NDAKİ TEKKE, ZAVİYE VE MEDRESELER*

TEKKE (LODGE), ZAWIYA AND MEDRESAH IN MEGRI (FETHİYE) DISTRICT ACCORDING TO HURUFAT BOOKS

Hüseyin MUŞMAL**

Raziye ARICI***

Öz

Bu çalışma, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan Hurufat Defterleri kullanılarak hazırlanmıştır. XVIII. ve XIX. yüzyıllara ait Hurufat Defterlerine göre, bu dönemlerde Megri (Fethiye)'de 5 adet tekke-zaviye ve 1 adet medrese bulunmaktadır. Çalışmamızda Hızır Baba, Şeyh Zekeriya Sultan, Gazi Ahmet, Gazi Umur Bey, Şeyh Kaman tekke ve zaviyeleri ile Gazi Ahmet Medresesi'ne ait söz konusu kayıtlar değerlendirilecektir. Meğri'deki (Fethiye) tekke ve zaviyelerin bulunduğu bazı yerleşimlerin isimleri daha sonraki tarihlerde günümüze kadar ulaşabilmiş, ancak bazı yerleşimlerin isimleri değişikliğe uğramıştır. Bugün adı geçen yerleşimlerin bazıları da Fethiye'ye bağlı mahalle statüsündedir.

Anahtar Kelimeler: Megri, Fethiye, Hurufat Defteri, Tekke-Zaviye, Medrese.

Abstract

This study was prepared by using Hurufat Books in General Directorate of Foundations. There were five tekke-zawiya and a medresah in Megri according to Hurufat boks belong to 18. and 19. Century. In this study it will be evaluated the registrations about Hızır Baba, Şeyh Zekeriya Sultan, Gazi Ahmet, Şeyh Kaman and the Medresah Gazi Ahmet. The names of some places in which tekke and zawiya have survived until today but the names of some places have been changed. Some of the places which are aforesaid are streets in Fethiye now.

Keywords: Megri, Fethiye, Hurufat Books, Tekke-Zawiya, Medresah.

GİRİŞ: MEĞRİ (FETHİYE) KAZASI'NIN KISA TARİHÇESİ

Meğri (Fethiye) Kazası'nda yerleşimin izleri "Telmessos" adlı Likia şehrine kadar uzanmaktadır¹. Likyalılar, yani bu kenti ilk kuranlar zamanında şehir "Telmessos" adıyla anılmıştır². Fethiye şehrinin adı, Likçe kitabelerde ve M.Ö IV. asra ait sikkelerde "Talabahi" olarak belirtilmektedir³. Ancak daha sonraları, kentin adı Likçe "aydınlık" anlamına gelen Telmessos olarak değiştirilmiştir. Bununla birlikte M.S. VIII. yüzyılda II. Anastasius, Telmessos'un adını Anastasiupolis olarak değiştirmişse de bu ad fazla tutmamıştır⁴. XII. yüzyılın ikinci yarısında Türk egemenliğine giren kent, Makri ya da Megri adıyla anılmaya

* Bu çalışma Doç. Dr. Hüseyin Muşmal'ın danışmanlığında S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Yüksek Lisans Öğrencisi Raziye Arıcı'nın "Hurufat Defterleri ve Meğri Kazası Örneği" isimli seminer çalışmasının genişletilmesiyle hazırlanmış olup 1-4 Kasım 2013 / 1-4 November 2013 Tarihlerinde Turgutreis - Bodrum'da yapılan Turgut Reis ve Türk Denizcilik Tarihi Uluslararası Sempozyumu (2nd International Symposium of Turgut Reis and Turkish Maritime History)'nda sunulmuştur.

** Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, e-mail: hmusmal@hotmail.com

*** Raziye Arıcı, SÜ. SBE Yakınçağ Tarihi Yüksek Lisans Öğrencisi, e-mail: aricirazi@hotmail.com

¹ M.Orhan Bayrak (1994). *Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu*, İstanbul, s. 489.

² Hasan Barışcan (1997). *Likya Efsaneleri*, İstanbul, s. 47.

³ Oktay Raşit (1971). *Likya Tarihi*, C. 1, İstanbul, s. 105.

⁴ Orhan Tez (2008). *Telmessos'un İzdüşümü: Fethiye Günlüğü*, İstanbul, s. 185.

başlanmıştır⁵. Tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, bugün Fethiye ilçesinin yönetim sınırları içinde yer alan topraklara Beşkaza da denilmiştir⁶. Ancak kaza, 1914 yılında, Fethiye adını almıştır⁷.

Osmanlı Döneminde Mentеше⁸ Sancağı'na bağlı Meğri (Fethiye) Kazası, 4.489 km²lik bir alan ile Aydın Vilayeti'nin en geniş kazası unvanına sahip olmuştur⁹. Meğri (Fethiye) Kazası, kuzeyden Tavas ve Köyceğiz kazaları ile Konya Vilayeti, doğudan Akdağlar, güneyden Ege Denizi, batıdan da Meğri (Fethiye) Körfezi ile sınırlıdır. Meğri (Fethiye) Kazası'nın merkezi kendi adını taşıyan körfezin kıyısında bulunmaktadır¹⁰.

Menteşe Sancağı 26–32 doğu meridyenleri ve 36–40 kuzey paralelleri arasında yer almaktadır¹¹. Sancak arazisi kuzeybatıdan güneydoğuya doğru uzanır ve Adalar Denizi (Ege Denizi) ile sınırlandırılır¹². Sancak, ismini Mentешеoğullarından almıştır. Mentешеoğulları Beyliği'nin kurucusu, Anadolu Selçuklu hükümdarları tarafından, Batı Anadolu uç bölgesindeki toprakların kendisine ikta olarak verildiği Mentеше Bey'dir¹³. Mentеше ili, XIV. yüzyıl sonlarında I. Bayezid tarafından 1390–1391 yıllarında Osmanlı topraklarına dâhil edilmiştir. Bu hâkimiyet 1424 yılında II. Murad döneminde kesinleşmiştir¹⁴. II. Murad döneminde kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine giren Mentеше Beyliği, Osmanlılar zamanında aynı isim altında bir sancak olarak asırlarca idare edilmiş olup, beyliğin sınırları hemen hemen bugünkü Muğla Vilayeti ihtiva etmektedir¹⁵. Ancak Mentеше Sancağı'nın merkezi bugünkü Muğla Şehri olmakla beraber sancağın sınırları bugünkü Muğla Vilayeti sınırlarından hayli farklıdır. Günümüzde Aydın Vilayeti kazalarından olan Koçarlı ile Karasu Kazası'nın bazı köyleri, Denizli kazalarından Kale ile Acıpayam'ın bazı köyleri de Mentеше Sancağı içinde bulunuyordu¹⁶.

XIX. yüzyıl sonunda Mentеше Sancağı'nın altı kazası vardı. Bu kazalar, Muğla merkez, Bodrum, Köyceğiz, Marmaris, Meğri (Fethiye) ve Milas isimlerini taşımaktaydı¹⁷. Bu kazalardan Meğri (Fethiye), 1910 yılında Merkez nahiyesi ile Eşen, Seki ve Köyceğiz'den alınan bazı köylerden ibaret olan Pürnaz nahiyelerinden meydana gelmekteydi. 1910 yılında Köyceğiz Kazası'nın bazı köyleri yakınlığı dolayısıyla Meğri (Fethiye) ve Tavas Kazalarına bağlanmıştır. Ayrıca biri merkezi Dalaman olmak üzere aynı adla, diğeri merkezi Kızılkaya olmak üzere Fethiye adıyla Köyceğiz'in bazı köylerini içine alan iki nahiyeye de kurulmuştur¹⁸. Türkiye Cumhuriyeti döneminde Mentеше adı kaldırılmış ve bu idarî bölge, merkezinin adı ile yani Muğla Vilayeti olarak anılmaya başlanmıştır¹⁹. Osmanlı hâkimiyeti altında Mentеше Sancağı'nın bulunduğu coğrafya, ana yollardan uzak bir mesafede bulunmaktadır. Ayrıca sancağın sınır kıyıları çok

⁵ Barışcan, *Likya Efsaneleri*, s. 47.

⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Pınar Gün (2006). *Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Fethiye (1923- 1960)*, (MÜ. SOSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Muğla, s. 3.

⁷ Tez, *Telmessus*, s.185; Bilge Umar (1993). *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İstanbul, s. 537; Fethi Bey hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. M. Kazım Yılmaz (1969). *Her Yönüyle Fethiye*, Fethiye, s. 2- 3.

⁸ Mentеше: Anadolu'nun Cenub-i Garbi köşesinde bir memleket olup, ismini Selçuklu imparatorluğunun ortadan kalkmasından sonra burada küçük bir devlet kuran Mentешеoğullarından almıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Besim Darkot (1993). "Menteşe", *İslam Ansiklopedisi*, MEB, C. 7, İstanbul, s. 722; Günümüzdeki Muğla Vilayeti'ni kapsayan ve antik dönemde Karya denilen bölgenin Türklerin eline geçişinden sonra bu adla anılmaya başlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Zekai Mete (2004). "Menteşe", *TDVİA*, C. 29, Ankara, s. 150.

⁹ Hülya Cantürk (1998). *Osmanlı Salnamelerine Göre XIX. yüzyıllarda Mentеше Sancağı'nın Sosyal ve Ekonomik Durumu*, (MÜ. SOSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Muğla, s. 1.

¹⁰ Cantürk, *Menteşe Sancağı*, s. 1.

¹¹ Bayram Akça (2010). *Menteşe (Muğla) Sancağı'nın Zirai ve Coğrafi Durumu*, Muğla, s. 1.

¹² Bayram Akça - Erdoğan Keleş (2012). "Türkiye'nin Sıhhi-İçtimai Coğrafyası Muğla (Menteşe) Sancağı", Muğla, s. 13.

¹³ Erdoğan Mercil (2004). "Menteşeoğulları", *TDVİA*, C. 29, Ankara, s. 152; Ayrıca Mentешеoğulları Beyliği hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Paul Wittek (1986). *Menteşe Beyliği*, (Çev. O. Ş. Gökyay), Ankara, s. 28–29.

¹⁴ 1967 *Muğla İl Yıllığı*, Ankara 1968, s. 182.

¹⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı (1993). "Menteşeoğulları", *İslam Ansiklopedisi*, MEB, C.7, İstanbul, s.730.

¹⁶ Bugünkü Koçarlı Kazası iki kazanın birleşmesinden meydana gelmiştir. Kazanın kuzeyindeki köyler vaktiyle Subıca, güneydekiler Mazun kazaları içindeydi. Mazun'un bazı köyleri ise Aydın'ın Çine Kazası'na bağlanmıştır. Denizli'ye bağlanan Tavas'ta durum farklılık göstermektedir. Subıca ve kısmen Mazun'un birleştirilmesiyle Koçarlı Kazası meydana getirilirken Tavas Kazası ikiye bölünerek Tavas ve Kale Kazaları Kirkez köyleri, muhtemelen XIX. yüzyıl ortalarında Tavas'a bağlanmış, 1910'da oradan ayrılarak Acıpayam Kazası o zamanki adıyla Garbi Karaağaç'ın sınırları içine alınmış, Garbi Karaağaç ise Denizli Sancağı'na bağlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mübahat S. Kütükoğlu (2010). *Menteşe Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı)*, Ankara, s. 13- 14.

¹⁷ 1967 *Muğla İl Yıllığı*, s. 183.

¹⁸ Kütükoğlu, *Menteşe Sancağı*, s. 15–16.

¹⁹ 1967 *Muğla İl Yıllığı*, s. 183.

girintili çıkıntılı olduğundan, gemilerin barınmasına da çok elverişli değildir²⁰. Bu nedenle Menteşe Sancağı'nda ticarî faaliyetler yeterince gelişmemiş, sosyal ve ekonomik anlamda ciddi boyutlarda hareketlilik yaşanmamıştır. Bununla birlikte bütün bunlar nedeniyle sancakta büyük çaplı vakıf eserleri de yapılmamıştır²¹.

I. MEĞRİ (FETHİYE) KAZASI'NDAKİ TEKKE, ZAVİYE ve MEDRESELER

Bu çalışmada ele alınacak müesseselerle ilgili T. C. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'ndeki Hurufat Defterlerinden faydalanılmıştır. Hurufat kelime olarak harfler anlamına gelmektedir²². Hurufat Defterleri, adından da anlaşılacağı üzere kazalara ait kayıtların Arap alfabesine göre sıralanmasından oluşturulmuştur. Osmanlı ilmiye bürokrasisinin yürütme organı olan Kazaskerlik Rumeli ve Anadolu olmak üzere teşkilatlandırılmış ve her biri kendi yetki alanındaki görevleri yürütmüştür. Hurufat Defterleri de bu sebeple Rumeli ve Anadolu olmak üzere ayrı ayrı tutulmuş ve kazalar defterlere alfabetik sıraya göre dizilmiştir²³.

Hurufat Defterleri atamaların düzen içinde yapılması ve kadrolarda şişkinliğin, ikiliğin oluşmaması için tutulmuşlardır²⁴. Defterlere kayıt yapılırken; kazanın adı ve mahallesi, kazaya atanacak kişinin çalışacağı yer, atanan görevlinin ücreti, atanacağı görev ve bunun boşalma nedeni, atama şekli, atamanın gerçekleştiği tarih belli bir düzen içinde verilmiştir²⁵. Defterlerde Osmanlı taşra teşkilatı ve kamu görevlileri hakkında önemli bilgiler de verilmektedir. Vakıflara yapılan muallimlik, dersiamlık, müderrislik, imamlık, hatiplik, mütevellilik, nazırlık, ferraşlık atamalarında birkaç cümle ile bu görevlere kimin, ne zaman, neden atandığından ve bu görevden ne kadar ücret aldığından bahsedilmektedir. Defterlerdeki kayıtlarda ücretlerin belirtilmesi iktisadî tarih, atamaların neden yapıldığının gösterilmesi ve görevlerin ortaya koyulması sosyal tarih, yeni inşa edilen eserlerin de ifade edilmesi de sanat tarihi ile şehir tarihi açısından çok önemli bilgiler içermektedir²⁶.

Hurufat Defterleri, Kazaskerlik makamınca H. 1102/ M.1690'lı yıllarda tutulmaya başlanmış ve atamalar 1255/ 1839 yılına kadar kayıt altına alınmaya devam edilmiştir²⁷. Hurufat Defterlerindeki yapılan atamalarla ilgili kayıtlar incelendiğinde genellikle cülus zamanlarında bütün atamaların yeniden yapıldığı görülmektedir²⁸. Osmanlı taşra teşkilatı hakkında çok mühim bir kaynak olan Hurufat Defterleri, Osmanlı Devleti'ndeki kaza ve kadılık ile ilgili bilgilerin her yöreye göre tespit edilmesini sağlamıştır. Defterler şehir, şehir mahkemesi ve esnaf teşkilatları için de oldukça zengin veriler içermektedir. Dolayısıyla Hurufat Defterleri 1690- 1840 yılları arasında Osmanlı vakıf ve şehir tarihi araştırmaları için temel kaynak serilerindedir²⁹. Benzer şekilde bu çalışmada Hurufat Defterleri kullanarak Meğri (Fethiye)'deki tekke, zaviye ve medreseleri ele alınacaktır.

A. TEKKELER

Bir şeyhin yönetiminde tasavvuf eğitiminin verildiği mekânlar tekke olarak isimlendirilmektedir. Ancak Osmanlı metinlerinde, *tekye* şeklinde yazılıp günümüzde *tekke* olarak kullanılan kelimenin kökeni hakkında ise kesin bir bilgi yoktur³⁰. Bir başka ifadeye göre tekke, bir şeyhin liderliğinde ve idaresinde bulunan derviş grubunun bağlandığı ve ikamet ettiği dergâh olarak da tanımlanabilir³¹. Tekke kelimesinin itimat edilecek, güvenilecek yer anlamına gelen tekyegâhtan kısaltılmış olduğu söylenebilir³². Tasavvufi hayat ve düşüncenin müessesesi olarak görülen tekke ve zaviyeler, İslam dünyasında dergâh, hankâh, ribat

²⁰ Biray Tugay (2004). *Tarih Eğitiminde Yerel Tarih Araştırmalarının Yeri: Fethiye Örneği*, (DEÜEBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İzmir, s. 16.

²¹ Kütükoğlu, *Menteşe Sancağı*, s. 12.

²² Ferit Devellioğlu (2006). *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara, s. 384.

²³ Yasemin Beyazıt (2013). "Hurufat Defterleri'nin Şehir Tarihi Araştırmalarındaki Yeri", *History Studies International Journal Of History*, Volume 5, Editör Osman Köse, Samsun, s. 42.

²⁴ Gazi Özdemir (2005). *Hurufat Defterleri Işığında İlgin*, (SÜ. SOSBE. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Konya, s. 1.

²⁵ İsmet Boydemir Temel (2011). *Osmanlı Döneminde Ereğli Kazası Vakıf Eserleri*, Konya, s. 1.

²⁶ Eşref Temel (2008). *Hurufat Defterlerine Göre Aksaray Kenti Klasik Eğitim Kurumları (XVIII- XIX Yüzyıllar Arası)*, (SÜ. SOSBE. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Konya, s. 2.

²⁷ Tuncer Baykara (1990). *Osmanlı Taşra Teşkilatında XVIII. Yüzyılda Görev ve Görevliler (Anadolu)*, Ankara, s. 1-10.

²⁸ Mübahat S. Kütükoğlu (1988). *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, İstanbul, s. 136.

²⁹ Hadi Taç (2012). *Hurufat Defterleri'ne Göre Kosova Vilayeti*, (EÜ. SOSBE. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İzmir, s. 9- 10.

³⁰ Mustafa Kara (2011). "Tekke", *TDVİA*, C. 40, İstanbul, s. 368.

³¹ İsmail Parlatır (2006). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara, s. 1673.

³² Erol Özbilgen (2003). *Bütün Yönleriyle Osmanlı Adab-ı Osmaniyye*, İstanbul, s. 544.

ve asitâne gibi değişik isimlerle anılmıştır³³. Yani sonuç olarak denilebilir ki tekke, herhangi bir tarikata mensup dervişlerin, şeyhleri başkanlığında topluca zikir ve ayin yaptıkları, müritlerin ise sürekli kaldıkları mekânlardır³⁴.

Tekke, dergâh ve zaviyelerin; imaret gibi müesseselerin yanında bulunmaları gerekmez. Aksine daha ziyade merkezden uzak, nüfusu az semtlerde, şehir dışlarında تنها yerlerde kurulurlardı³⁵. Tekkelerin ziraata elverişli geniş araziler üzerinde kurulduğu, zengin vakıflarla desteklendiği, sofa, oda, mescid, hamam, değirmen, abdesthane, mutfak, ambar, kütüphane, misafirhane, ahır, bağ, bahçe gibi birimlerinin bulunduğu Evliya Çelebi tarafından eserinde ifade edilmektedir³⁶. İslam medeniyetinin teşekkülünde önemli bir yeri olan tekkeler; tasavvuf düşüncesinin, anlayış ve terbiyesinin işlendiği, derinleştirildiği ve halka takdim edildiği yerlerdir³⁷. Bu düşünce tarzı VII. yüzyıldan XI. yüzyıla kadar geçen başlangıç devresinde çeşitli vasıta ve vesilelerle hayata ve insanlara belli bir yol çizmeyi ve kendini kabul ettirmeyi başarmıştır. Daha sonraki yüzyıllarda ise tekkeler kendi terim, kültür ve müesseseleriyle tesir sahasını genişletmiş ve çeşitli mesleklere mensup insanları tesir çemberi içerisine almıştır³⁸.

Genellikle tekkeler şeyh ve müritler veya padişah ve yöneticiler tarafından yaptırılmıştır. Bazen şeyhin kendi mütevazı imkânlarıyla kurulan tekke mürit ve muhiblerin yardımlarıyla gelişir, vakıf imkânlarının artmasıyla hizmet alanları çoğalırdı³⁹. Tekkelerde, görevli olarak öncelikle tekke-nişinlerin bulunduğunu görmekteyiz. Bu terim, Osmanlıca kaynaklarda tekye-nişin olarak da ifade edilmiştir. Kelime anlamı olarak; tekkede oturan, yatıp kalkan derviş yerinde kullanır bir tabirdir⁴⁰. Bir başka ifadeyle tekke-nişinler gelip geçenlere hizmet eden görevlilerdir⁴¹. Tekkenin yönetim esaslarını tasavvuf gelenekleri ve şeyhin tavrı belirlemiştir. Tarih boyunca devlet yöneticileri genellikle tekke şeyhi tayinlerine karışmamış, ancak gerekli durumlarda tekkenin yönetimine müdahale etmiştir. Tekkelerin bazıları devletin iskân politikasına uygun yerlerde kurulmuş ve devletçe desteklenerek tasavvuf eğitiminin yanı sıra güvenlik ve ticaret gibi konularda da hizmet vermişlerdir. Kuruldukları yerlerden elde edilen ürünleri konuklara ikram eden tekkeleri devlet vergi muafiyeti tanıyarak da desteklemiştir. Bir kısım tekke vakfiyelerinde tekke şeyhinin aynı zamanda müderris olmasının şart koşulması tekkelerin bazen medrese görevini de üstlendiğini göstermektedir⁴².

Devlet, tekke ve tarikatlar karşı genellikle eşit uzaklıkta durmuş, siyasî otorite ile ters düşen tarikatlar bağlı tekkeler sürekli gözlem altında tutulmuştur. 1812'de tekke vakıflarını denetim altına alan Osmanlı Devleti, 1866'da Şeyhülislamlığa bağlı biçimde oluşturduğu Meclis-i Meşayih'i tekkelerin yönetiminden sorumlu tutmuştur. Meclis-i Meşayih Nizamnamesiyle İstanbul'daki tekkelerin idaresi Meclis-i Meşayih'e, taşradakilerin idaresi müftülerin başkanlığında kurulacak Encümen-i Meşayih'e verilmiştir. Tekkeleri resmi ve hususi şeklinde iki gruba ayıran bu nizamname ile asırlardır süregelen malî özerklikle birlikte idarî özerklik de sona ermiş, tekkeler merkezî bürokrasinin denetimine girmiştir⁴³.

Yukarıda kısaca ifade edildiği gibi tekkeler devletin sosyal yapısında önemli bir rol oynamıştır. Aşağıda biz de Osmanlı döneminde sosyal hayatı doğrudan etkileyen Meğri (Fethiye) Kazası'ndaki tekke ve zaviye örneklerine yer vereceğiz.

1. HIZIR BABA TEKKESİ

Hurufat defter kayıtları ışığında yapılan bu çalışmada Meğri (Fethiye) Kazası'nda 1690- 1840 yılları arasında bir adet tekke kaydına ulaşılmıştır. Burada tekke ve zaviyeler ayrı gruplar halinde sınıflandırılmış olsa da gerek belgelerin diliyle ve gerekse bu konuda yazılan kaynaklarda tekke ve zaviyeler kesin bir

³³ Mehmet Zeki Pakalın (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. 3, İstanbul, s. 445; Hakkı Dursun Yıldız (1989). *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C. 14, İstanbul, s. 394.

³⁴ Yusuf Küçükdağ (2003). "Konya'da Osmanlı Döneminde İnşa Edilen Tekke ve Zaviyeler", *Osmanlı Döneminde Konya*, Konya, s. 171.

³⁵ Özbilgen, *Bütün Yönleriyle*, s. 544.

³⁶ Kara, "Tekke", s. 368- 369.

³⁷ Abdurrahman Güzel (1992). *Tekke ve Zaviyelerin İslam Düşüncesindeki Yeri ve İlgası*, Ankara, s. 27.

³⁸ Güzel, *Tekke ve Zaviyeler*, s. 27.

³⁹ Kara, "Tekke", s. 369.

⁴⁰ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri*, s. 448.

⁴¹ Parlatır, *Osmanlı Türkçesi*, s. 1673.

⁴² Kara, "Tekke", s. 369; Özbilgen, *Bütün Yönleriyle*, s. 545.

⁴³ Kara, "Tekke", s. 369-370.

ayrım ile tasnif edilmemişlerdir. Bazen zaviye yerine tekke, tekke yerine zaviye kelimeleri de kullanılmaktadır. Aşağıda, belgelerde çoğunlukla tekke olarak adı geçen Hızır Baba Tekkesi ele alınacaktır.

Hurufat Defterlerinde yer alan kayıtlardan anlaşıldığına göre; Hızır Baba Tekkesi Meğri (Fethiye) Kazası'na bağlı Taşyaka isimli köyde bulunmaktadır. Taşyaka Köyü köy statüsünü günümüze kadar koruyamamıştır⁴⁴. Bugün adı geçen köy, Fethiye ilçesine bağlı bir mahalle statüsündedir⁴⁵. Hurufat Defterlerine göre Hızır Baba Tekkesi XVIII. yüzyıl başlarında faaliyetini sürdürmektedir. 1707 yılında tekkenin tekye-nişi olan Mehmed görevden alınarak yerine Seyyid Hasan isimli bir kişi atanmıştır⁴⁶. Ancak bu tarihten sonra tekke ile ilgili başka atama kaydına tesadüf edilmemiştir. Bu durum tekkenin XIX. veya XX. yüzyılda faaliyetini sürdürüp sürdürmediği konusunda bir tespit yapmamıza imkân vermemektedir.

B. ZAVİYELER

Arapça'da toplamak, men etmek manasına gelen zvy kökünden türeyen zaviye köşe, bucak, evin bir odası, geometride ise açılı manasına gelmektedir⁴⁷. Tekkenin küçüğü için kullanılan bir tabir olan zaviyeler⁴⁸, şehirlerin dışında köylerle derbentler ve işlek olmayan yollar üzerinde kurulmuşlardır. Buralarda tarikat mensubu dervişler, bir şeyhin idaresinde gelip geçen yolculara bedava yiyecek, içecek verirler, yatacak yer temin ederlerdi⁴⁹. Ayrıca tarikat mensuplarının yolculuk sırasında konakladıkları tekkelere de zaviye adı verilmiştir⁵⁰. Şehirler dışında kurulan zaviyelerin başlıca fonksiyonunun konaklamak olduğu⁵¹, yolcuların yeme ve barınma ihtiyaçlarının ücretsiz karşılandığı⁵² anlaşılmaktadır. Tekke ve zaviyeler işlevsel olarak birbirine çok benzemekle beraber aralarında küçük de olsa bazı farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklardan birisi zaviyenin tekkenin yapı olarak daha küçük olması ve bu nedenden dolayı da zaviyelerde dervişlerin sürekli kalabilecek yerleri olmamasıdır⁵³. Ancak Osmanlı zaviyelerinde; mescid, tevhidhane, türbe ve mezarlık, derviş ve misafir odaları, kütüphane, mutfak ve erzak anbarları, hamam ve ahırlar gibi bölümler de bulunmaktaydı⁵⁴.

Zaviyeler, her şeyden evvel bir dinî-tasavvufî terbiye yeri idi. Bu müesseseler, kendi içlerine kapanık birer inziva yeri değildir. Bu asli faaliyetleri yanında, civar halkla da ilişki kurmuş ve karşılıklı kültür alışverişinde bulunmuşlardır. Dinî ve tasavvufî bilgilerin paylaşıldığı zaviyeler birer halk eğitim merkezi görevini de üstlenmişlerdir. Ayrıca Anadolu ve Rumeli'nin İslamlaşması⁵⁵ konusunda da çok önemli rol oynamışlardır. Hurufat Defterlerinde Meğri (Fethiye)Kazası'nda, 1690-1840 yılları arasında dört adet zaviye tespit edilmiştir. Aşağıda Hurufat Defterleri ışığında Meğri(Fethiye) Kazası'nda inşa edilmiş olan zaviyeler ele alınacaktır.

1. ŞEYH ZEKERİYA SULTAN ZAVİYESİ

Hurufat Defterlerinde yer alan kayıtlardan anlaşıldığına göre Zekeriya Sultan Zaviyesi, Meğri (Fethiye) Kazası'nın Ovacık Köyü'nde inşa edilmiştir⁵⁶. Ovacık Köyü Fethiye ilçesine bağlı Muğla ili sınırları içindedir. Köyün koordinatları 36,41,26.664 kuzey, 29,9,7.0992 doğudur⁵⁷. Ovacık Köyü, Hisarönü Ovası üzerinde yer almaktadır.⁵⁸ Burası günümüzde daha çok Hisarönü olarak tanınır Fethiye çevresinin turizm

⁴⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Emrah Solmaz (2011). *Temettuat Defterlerine Göre Meğri (Fethiye) Kazası (H. 1261/ M. 1844- 45)*, (SÜ. SOSBE. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Konya, s. 18.

⁴⁵ http://www.fethiye.gov.tr/default_B0.aspx?content=1022

⁴⁶ VGMA, HD, Nr. 1157, s. 87- 1.

⁴⁷ Ahmed Yaşar Ocak-Surayia Faroghi (1986). "Zaviye", *İslam Ansiklopedisi*, MEB C. 13, İstanbul, s. 468.

⁴⁸ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri*, s. 648; Yusuf Küçükdağ- Caner Arabacı (1994). *Selçuklular ve Konya*, Konya, s. 286.

⁴⁹ Ocak- Faroghi, "Zaviye", s. 468.

⁵⁰ Özbilgen, *Bütün Yönleriyle*, s. 544.

⁵¹ Ocak- Faroghi, "Zaviye", s. 472.

⁵² Surayia Faroghi (2004). *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler*, İstanbul, s.76.

⁵³ Yusuf Küçükdağ (1999). "Osmanlı Dönemi Konya Tekke ve Zaviyeleri", *Dünden Bugüne Konya'nın Kültür Birikimi ve Selçuk Üniversitesi*, Konya, s. 135- 155.

⁵⁴ Ocak- Faroghi, "Zaviye", s. 474.

⁵⁵ Ocak- Faroghi, "Zaviye", s. 474-475.

⁵⁶ Ovacık ismi farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Ovacık adında üç köy geçmektedir. Bunlar; Ovacık yaka karyesi, Ovacık hastane karyesi, Ovacık hisar karyesi için bkz. Mustafa Türker (2006). *H. 13207 I (M. 1902) Tarihli Şerhiye Siciline Göre Fethiye Şehri*, (İÜ. SOSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Malatya, s. 17; Ayrıca Hastane köyü ile ilgili bilgi için bkz. Solmaz, *TemettuatDefterleri'ne göre Meğri*, s. 22.

⁵⁷ www.haritatr.com/Ovacik-koyu-haritasi-M8499.

⁵⁸ Hisarönü Ovası, güneybatı kuzeybatı yönünde bir yay biçiminde uzanış gösterir. Batı- güneybatı- doğu- kuzeydoğu yönündeki genişliği yaklaşık 3 km, kuzey- kuzeydoğu- güney- güneybatı yönündeki genişliği de yaklaşık 3 km. olan ovanın yüzölçümü 10

açısından en canlı eğlence mekânı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ovacık Köyü'nde yapılan 1970 nüfus sayımına göre toplam nüfus 642 olarak tespit edilmiştir. Bu nüfusun 323'ünü erkek nüfus, 319'unu kadın nüfusu oluşturmaktadır⁵⁹.

Günümüzde Fethiye şehrinin bir mahallesi halinde bulunan Ovacık Köyü'nde Osmanlı döneminde Şeyh Zekeriya Sultan Zaviyesi bulunmaktaydı. Hurufat Defterlerinde yer alan kayıtlara göre Şeyh Zekeriya Sultan Zaviyesi, XVII. yüzyıl sonlarında faaliyet göstermekteydi. Nitekim Hurufat Defterlerinde zaviye ile ilgili elde edebildiğimiz ilk kayıt 1696 yılına aittir. Bu kayda göre 1696 yılında tekyede yarım akçe ile tekye-nişinlik görevini Hüseyin Bey isimli bir şahıs yürütmektedir. Hüseyin Bey'in ölümü üzerine tekye-nişinlik görevi Abdülgani Bey'e verilmiştir⁶⁰. Yaklaşık 11 yıl bu görevi sürdüren Abdülgani Bey'in 1707 yılında ölümü üzerine tekye-nişinlik görevinin oğlu Mehmed Bey'e verildiği anlaşılmaktadır⁶¹. Elimizdeki kayıtlara göre adı geçen zaviyenin XVIII. yüzyılda aktif bir şekilde faaliyette olduğu görülmektedir. Nitekim uzun yıllar zaviyedarlık görevini günlük yarım akçe ile yerine getiren Mehmed Bey'in de ölümü üzerine görevin diğer Mehmed Bey'e verildiği anlaşılmaktadır⁶². Görüldüğü gibi adı geçen zaviyede görev yapanların genellikle evladiyet şartıyla hizmet verdikleri, görevlerinin ölüm ile son bulduğu anlaşılmaktadır. Ancak zaman zaman zaviyedarlık görevine dışarıdan bazı kişilerin de karıştığı görülmektedir⁶³. XVIII. yüzyılda faaliyetini sürdürdüğü anlaşılan Şeyh Zekeriya Sultan Zaviyesi ile ilgili bu dönemden sonra herhangi bir atama kaydına ulaşılamamıştır. Bu durum bizi zaviyenin aktif bir şekilde varlığını XX. yüzyıla kadar taşıyıp taşıyamadığı konusunda kesin bir sonuca götürmemiştir.

2. AHMED GAZİ ZAVİYESİ

Ahmed Gazi Zaviyesi, Meğri sınırları içinde bulunmaktadır. Zaviyenin Ahmed Gazi⁶⁴ adına yapıldığı düşünülmektedir. Adı geçen zaviyenin XVIII. yüzyıl başlarında faaliyette olduğu kesin olarak tespit edilmektedir. Nitekim 1701- 1702 yıllarında zaviyede zaviyedarlık görevini Hasan Bey yürütmektedir. Hasan Bey'in zaman içerisinde vazifeyi terk edip, başka diyara yerleşmesi üzerine bu görevin Mehmed Bey'e verildiğini görmekteyiz⁶⁵. Ancak zaviyenin daha sonraki tarihlerde faaliyette olup olmadığı tespit edilememiştir.

3. ŞEYH KAMAN ZAVİYESİ

Şeyh Kaman Zaviyesi, Meğri (Fethiye) Kazası'nın Kamanlar köyünde inşa edilmiştir. Bu köy günümüze kadar varlığını koruyamamıştır. Bu sebeple köyle ilgili herhangi bir bilgiye şimdilik ulaşılamamıştır. Ancak Şeyh Kaman Zaviyesi'nin XVIII. yüzyılda faaliyette olduğu anlaşılmaktadır. 1699 yılında Şeyh Kaman Zaviyesi'nde mutasarrıflık görevini günlük yarım akçe ile Hüseyin Bey yürütmektedir. Hüseyin Bey'in ölümü üzerine mutasarrıflık görevinin Abdülgani Bey'e verildiğini görmekteyiz⁶⁶. Uzun yıllar bu görevi sürdüren Abdülgani Bey'in 1707 yılında ölümü üzerine mutasarrıflık görevi oğlu Halil Bey'e verilmiştir⁶⁷. Bu tarihten sonra Şeyh Kaman Zaviyesi ile ilgili Hurufat Defterlerinde başka kayıtlara rastlanmadığı için zaviyenin XIX. ve XX. yüzyıllarda faaliyette olup olmadığı anlaşılamamıştır.

4. GAZİ UMUR BEĞ ZAVİYESİ

Gazi Umur Beğ Zaviyesi, Meğri (Fethiye) Kazası sınırları içinde bulunmaktadır. Ancak kazanın hangi köyde bulunduğu kayıtlarda belirtilmemiştir. Zaviyenin XVIII. yüzyılda faaliyette olduğu

kilometrekare kadardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ramazan Can (2010). *Fethiye Ovası ve Yakın Çevresinde Doğal Ortam-İnsan İlişkileri*, (FÜ. SOSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Elazığ, s. 60- 61.

⁵⁹ *Genel Nüfus Sayımı, İdari Bölünüş: 25.10.1970*, Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara 1973, s. 443.

⁶⁰ VGMA, HD, Nr. 1140, s. 346- 1.

⁶¹ VGMA, HD, Nr. 1157, s. 87- 1.

⁶² VGMA, HD, Nr. 1157, s. 87- 1.

⁶³ VGMA, HD, Nr. 1128, s. 133-1.

⁶⁴ Ahmed Gazi, Menteşeoğulları beylerindedir. Babası İbrahim Bey'in ölümü üzerine Ahmed Gazi Bey güneyde Meğri ve Marmaris bölgesinde hüküm sürmüştür. Kardeşi Musa Bey'in 1375'ten önce ölümü üzerine beyliğin başına geçen Ahmed Bey aynı zamanda beyliğin Milas ve Peçin koluna da hâkimdi. Beylik onun zamanında bazı Ege adalarından haraç alacak ölçüde kuvvetlenmişti. Ahmed Gazi, 1391 yılında ölmüş, Peçin'deki türbesine defnedilmiştir. Ölümünden sonra hâkimiyeti altındaki yerler de Osmanlı idaresine geçmiştir. Ahmed Gazi, Meğri, Marmaris, Milas ve Peçin'de donanması ile faaliyette bulunduğu emir-i kebir, Murâbit ve sultan-ı sevahil, sultan-i mükerrrem unvanları ile tavsif edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Uzunçarşılı, "Menteşeoğulları", s. 728; Merçil, "Menteşeoğulları", s. 153.

⁶⁵ VGMA, HD, Nr. 1136, s. 37- 1.

⁶⁶ VGMA, HD, Nr. 1140, s. 346- 2.

⁶⁷ VGMA, HD, Nr. 1157, s. 87- 1.

anlaşılmaktadır. Nitekim 1729 yılında Gazi Umur Beğ Zaviyesi'nin tekye-nişinlik görevini yapan İbrahim Dede'nin ölümü üzerine yerine Kadı Hüseyin Bey'in arzıyla Derviş Ali oğlu Derviş Hasan Bey getirilmiştir⁶⁸. Ancak kayıtlarda zaviyedarın ne kadar ücret aldığı belirtilmemiştir. Daha sonraki tarihlerde, 1735 yılında, tekye-nişin olarak görev yapan Derviş Ali oğlu Derviş Hasan Bey'in görevinin yenilendiği ve kendisine bir berat verildiği görülmektedir⁶⁹. Ancak daha sonraki tarihlerde atama kayıtlarına ulaşılamadığından zaviyenin XIX. ve XX. yüzyılda faaliyette olup olmadığı tespit edilememiştir.

C. MEDRESE

Medrese, Arapça ders fiilinden okunacak yerle beraber talebenin içinde oturup ders okuduğu bina anlamına gelir⁷⁰. Yine başka bir deyişle kelime anlamı olarak sözlükte "okumak, anlamak, bir metni öğrenmek ve ezberlemek için tekrarlamak" anlamına gelen ders (dirase) kökünden türemiş bir mekân ismidir⁷¹. İslamlığın ilk dönemlerinde dinsel bilgiler mescid ve camilerde, vakit namazları arasında verilen derslerle öğretilirdi. Bu dersler daha çok Kur'an'ın doğru okunması ve ibadet konularından oluşurdu. Zamanla öğretilmesi gereken bilgiler çoğalmasıyla bunların öğretim amacına uygun özel binalarda, alanlarında yetişmiş kişilerce okutulması gereği duyulmuş ve medreseler açılmıştır⁷². Medreseler, belirli yaşlardaki insanları belirli zaman ve disipline göre yetiştiren bir eğitim ve öğretim müessesesi haline gelmiştir⁷³.

Medreseler varlıklarını sultanların, nüfuzlu devlet adamlarının ve zenginlerin himayesinde kurulan vakıfların gelirleriyle sürdürmüşlerdir⁷⁴. Bu nedenle medrese sistemi ve teşkilatı, İslam dünyasındaki cami, hastane, imaret, kervansaray, han ve hamam gibi bütün sosyal hizmet ve yardım amaçlı müesseseler gibi vakıf temeli üzerine kurulmuştur⁷⁵. Bu açıdan vakfiyeler, medreselerdeki görevliler ve öğrenciler hakkında önemli bilgiler de içermektedir⁷⁶.

Medreseler yönetim bakımından mahalli, denetim bakımından merkezîyetçi bir esasa göre teşkilatlandırılmışlardır⁷⁷. Medreseleri denetlemede şeyhülislamlık ve kazaskerlerin yetkili olduğu bilinmektedir. Altta ise; eyalet, sancak ve kaza kadıları kendi bölgelerindeki medreseleri "nazır" sıfatları ile denetlemeye yetkilidirler. Medrese bünyesindeyse akademik ve idari çalışmaları müderris denetlemekte; mütevelli kendi sorumluluk alanı içindekileri kontrol etmektedir⁷⁸. Bütün medreseler önceleri kazaskere bağlı iken XVI. yüzyıl sonlarından itibaren yüksek dereceliler şeyhülislamlığa verilmiş, diğerleri de kazasker uhdesinde kalmıştır. XIX. yüzyılda teşkilat tamamen şeyhülislamlık makamına devredilmiştir⁷⁹.

Medreselerde ders veren kişiye müderris denilmektedir⁸⁰. Müderrisler hem eğitimi yürütür hem de idari işleri yapardı⁸¹. Müderris olmak için medrese veya camide okunması gereken dersleri okuyup icazet almaya bağlı idi⁸². Müderris dersliğin kenarına ya da köşesine minderi üzerine bağdaş kurup oturur, önünde rahle denen alçak bir masa bulunurdu. Talebeler merkezi müderris olan yarım daireler oluşturacak biçimde otururlar, halkalar meydana getirirlerdi⁸³. Müderrislerin ücretleri görev yaptıkları medresenin vakfının gelirine göre değişmekteydi⁸⁴. Medreselerde müderrislere yardımcı olarak muid adı verilen görevliler de vardı. Bunlar müderrisin dersini tekrar eder, müderris ile öğrenci arasında bir yerde bulunurlardı⁸⁵.

⁶⁸ VGMA, HD, Nr. 1201, s. 84- 1.

⁶⁹ VGMA, HD, Nr. 1193, s. 130- 1.

⁷⁰ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri*, s. 436; Devellioğlu, *Osmanlıca- Türkçe*, s. 599.

⁷¹ Nebi Bozkurt (2003). "Medrese", *TDVİA*, C. 28, Ankara, s. 323.

⁷² Hüseyin Köroğlu (1999). *Konya ve Anadolu Medreseleri*, Konya, s. 1.

⁷³ Cahit Baltacı (2002). "Osmanlı Dönemi'nde Eğitim ve Öğretim", *Türkler*, C. 11, Ankara, s. 446.

⁷⁴ Bozkurt, "Medrese", s. 326.

⁷⁵ Eklemmedin İhsanoğlu (1999). *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, C. 1, İstanbul, s. 232.

⁷⁶ Bozkurt, "Medrese", s. 326.

⁷⁷ Caner Arabacı (1998). *Osmanlı Dönemi Konya Medreseleri (1900-1924)*, Konya, s. 26.

⁷⁸ Arabacı, *Konya Medreseleri*, s. 26.

⁷⁹ Mehmet İpşirli (2003). "Medrese", *TDVİA*, C. 28, Ankara, s. 330.

⁸⁰ Devellioğlu, *Osmanlıca- Türkçe*, s. 708; Mehmet Ali Ünal (2002). *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta, s. 103; Cevat İzgi (1997). *Osmanlı Medreselerinde İlim*, C. 1, İstanbul, s. 43; Nebi Bozkurt (2006). "Müderris", *TDVİA*, C. 31, İstanbul, s. 467; Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri*, s. 598; Fahri Unan (1999). "Osmanlılarda Medrese Eğitimi", *Osmanlı*, C. 5, Ankara, s. 151.

⁸¹ Aptullah Kuran (1969). *Anadolu Medreseleri*, C. 1, Ankara, s. 2.

⁸² Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri*, s. 598.

⁸³ Köroğlu, *Konya ve Anadolu Medreseleri*, s. 189.

⁸⁴ Bozkurt, "Müderris", s. 468.

⁸⁵ Ünal, *Osmanlı Müesseseleri*, s. 103; Mefail Hızlı (2002). "Osmanlı Klasik Döneminde Medrese", *Türkler*, C. 11, Ankara, s. 429.

1. AHMED GAZİ MEDRESESİ

1690- 1840 yılları arasındaki Hurufat Defterlerinde yaptığımız taramalarda Meğri (Fethiye) Kazası sınırlarında inşa edilmiş bir adet medreseye ulaşılabilmektedir. Gazi Ahmed Medresesi, Meğri sınırları içinde bulunmaktadır. Medrese hakkındaki bilgilere göre medreseyi bina eden şahıs Ahmed Gazi'dir⁸⁶. Ahmed Gazi'nin bugün Milas ilçesine 4 km. mesafede bulunan ve Menteseoğulları Beyliği'nin merkezi olan Peçin'de de bir medresesi bulunmaktadır⁸⁷. Evliya Çelebi 1671'de burayı ziyaret ettiğinde Ahmed Ağa Medresesi adıyla tanınan medrese Menteseoğlu Orhan Bey Camii'nin karşısında bulunmaktaydı⁸⁸. Peçin'deki medresenin kubbeli büyük eyvanı bir türbe haline getirilmiş olup Ahmed Gazi'nin mezarı burada bulunmaktadır⁸⁹. Günümüzde Beçin Dedesi adıyla çevrede bir ziyaretgâh olarak tanınan kabir, halk nazarında bir evliya türbesi durumuna girmiştir. Ahmed Gazi'nin Meğri'de inşa ettirdiği medresenin de uzun yıllar faaliyette olduğu anlaşılmaktadır. XIII. yüzyılın sonlarında inşa edildiğini düşündüğümüz medrese, Hurufat Defterlerindeki kayıtlara göre XIX. yüzyılda faaliyetini sürdürmektedir. Nitekim 1864 yılında medresede müderris olarak Hacı İsmail Hakkı Efendi görev yapmaktadır⁹⁰. Ancak bu tarihten sonra Hurufat Defterlerinde ve Şahsiyet Kayıtlarında medrese hakkında herhangi bir atama kaydına rastlanmamıştır. Bu durum medresenin XX. yüzyıla ulaşıp ulaşmadığı konusunda bize bir tespit yapabileme imkânı vermemiştir.

SONUÇ

Hurufat Defterlerine göre 1690- 1840 yıllarında Mentese Sancağı'na bağlı Meğri (Fethiye) Kazası'nda 1 adet tekke, 4 adet zaviye ve 1 adet medrese bulunduğu anlaşılmaktadır. Bahsi geçen yapıların genel olarak XVIII. ve XIX. yüzyıllarda faaliyette olduğu görülmektedir. Bu durum Meğri (Fethiye) Kazası'nın vakıf eserleri açısından çok donanımlı bir bölge olmadığı sonucunu da ortaya çıkarmaktadır.

İnceleme dönemimizde ele aldığımız tekke ve zaviyeler, varlıklarını XX. yüzyıla kadar taşıyamamışlardır. Ancak faaliyette oldukları dönemde kazanın sosyal ve kültürel yapısına katkıda buldukları söylenebilir. Defterlerden anlaşıldığına göre dinî ve sosyal nitelikli bu kurumlardaki görevliler, devlet tarafından kontrol edilmiş; ölüm, görev terki vb. durumlarda da kurumun faaliyetinin aksamaması için yerine yeni görevliler atanmıştır. İnceleme dönemimizde bu kurum görevlilerinin görevlerini layıkıyla yaptıkları, kendilerinden şikâyetle bulunmadığı, çok istisnai durumlar haricinde görevlerini ihmal etmedikleri söylenebilir. Ancak bahsi geçen yapıların günümüze kadar ulaşamaması, bu vakıfların hizmet verdikleri binaların sağlam ve dayanıklı yapılar olmadığı, gelirlerin yetersizliği nedeniyle tamir ve bakımlarının yeterince yapılamamasından kaynaklandığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

ARŞİV KAYNAKLARI

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Hurufat Defterleri
VGMA, HD, Nr. 1128; VGMA, HD, Nr. 1136; VGMA, HD, Nr. 1140; VGMA, HD, Nr. 1157; VGMA, HD, Nr. 1193; VGMA, HD, Nr. 1201.
Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Şahsiyet Kayıtları
VGMA, HD, Nr. 210, 1408.

YAYIMLANMIŞ KAYNAKLAR

(1968). *1967 Muğla İl Yıllığı*, Ankara
(1973). *Genel Nüfus Sayımı, İdari Bölünüş: 25.10.1970*, Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara
AKÇA, Bayram - Erdoğan Keleş (2012). *Türkiye'nin Sıhhi- İctimai Coğrafyası Muğla (Menteşe) Sancağı*, Muğla.
AKÇA, Bayram (2010). *Menteşe (Muğla) Sancağı'nın Zirai ve İctimai Durumu*, Muğla.
ARABACI, Caner (1998). *Osmanlı Dönemi Konya Medreseleri (1900-1924)*, Konya.
BALTACI, Cahit (2002). "Osmanlı Dönemi'nde Eğitim ve Öğretim", *Türkler*, C. 11, Ankara, s. 446- 462.
BARIŞCAN, Hasan (1997). *Likya Efsaneleri*, İstanbul.
BAYEZİT, Yasemin (2013). "Hurufat Defterleri'nin Şehir Tarihi Araştırmalarındaki Yeri", *History Studies International Journal Of History*, Volume 5, Editör Osman Köse, Samsun, s. 39- 69.

⁸⁶ 85. Dipnotta Ahmed Gazi hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Ayrıca bkz. Türker, *Fethiye Şehri*, s. 81.

⁸⁷ Semavi Eyice (1989). "Ahmed Gazi Medresesi ve Türbesi", *TDVİA*, C. 2, İstanbul, s. 69; Enis Karakaya, (2004). *Menteşeoğulları – Mimari*, TDVİA, C. 29, Ankara, s. 154.

⁸⁸ Peçin'deki Ahmed Gazi Medresesi'nde fazla bir süsleme olmamakla birlikte; yapı, mimari düzeni ve cümle kapısı kemerleri ile Selçuklu geleneklerinden farklı bir mimari anlayışın belirtilerini taşımaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Eyice, "Ahmed Gazi", s. 69.

⁸⁹ Türbenin dışında duvarda mermer işlenmiş arka ayakları üstünde duran birer aslan kabartması görülmektedir. Bu aslanlar ön pençelerinde birer sancak tutarlar. Sancaklardan bir tanesinde Ahmed Gazi adı okunmaktadır. Türbenin içinde iki de kabir vardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Eyice, "Ahmed Gazi", s. 69.

⁹⁰ VGMA, HD, Nr. 210, 1408 Numaralı Şahsiyet Kaydı.

- BAYKARA, Tuncer (1990). *Osmanlı Taşra Teşkilatında XVIII. Yüzyılda Görev ve Görevliler (Anadolu)*, Ankara.
- BAYRAK, M. Orhan (1994). *Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu*, İstanbul.
- BOZKURT, Nebi (2003). "Medrese", *TDVİA*, C. 28, Ankara, s. 323- 327.
- BOZKURT, Nebi (2006). "Müdürris", *TDVİA*, C. 31, İstanbul, s. 467- 468.
- DARKOT, Besim (1993). "Menteşe", *MEB İslam Ansiklopedisi*, C. 7, İstanbul, s. 722- 724.
- EYİCE, Semavi (1989). "Ahmed Gazi Medresesi ve Türbesi", *TDVİA*, C. 2, İstanbul.
- FAROGHI, Surayia (2004). *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler*, İstanbul.
- GÜZEL, Abdurrahman (1992). *Tekke ve Zaviyelerin İslam Düşüncesindeki Yeri ve İlgası*, Ankara.
- HIZLI, Mefail, "Osmanlı Klasik Döneminde Medrese", *Türkler*, C. 11, Ankara 2002, s. 426- 435.
- İHSANOĞLU, Eklemeddin (1999). *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, C. 1, İstanbul.
- İPŞİRLİ, Mehmet (2003). "Medrese", *TDVİA*, C. 28, Ankara, s. 327- 333.
- İZGİ, Cevat (1997). *Osmanlı Medreselerinde İlim*, İstanbul.
- KARA, Mustafa (1977). *Din, Hayat, Sanat Açısından Tekke ve Zaviyeler*, İstanbul.
- KARA, Mustafa (2011). "Tekke", *TDVİA*, C. 40, İstanbul, s. 368- 370.
- KARAKAYA, Enis (2004). "Menteşeoğulları-Mimari", *TDVİA*, C. 29, Ankara, s. 153- 156.
- KÖROĞLU, Hüseyin (1999). *Konya ve Anadolu Medreseleri*, Konya.
- KURAN, Aptullah (1969). *Anadolu Medreseleri*, C. 1, Ankara.
- KÜÇÜKDAĞ Yusuf - Caner Arabacı (1994). *Selçuklular ve Konya*, Konya.
- KÜÇÜKDAĞ, Yusuf (1999). "Osmanlı Dönemi Konya Tekke ve Zaviyeleri", *Dünden Bugüne Konya'nın Kültür Birikimi ve Selçuk Üniversitesi*, Konya, s. 135- 155.
- KÜÇÜKDAĞ, Yusuf (2003). "Konya'da Osmanlı Döneminde İnşa Edilen Tekke ve Zaviyeler", *Osmanlı Döneminde Konya*, Konya, s. 171- 182.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S. (1988). *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, İstanbul.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S. (2010). *Menteşe Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı)*, Ankara.

MAKALELER

- MERÇİL, Erdoğan (2004). "Menteşeoğulları", *TDVİA*, C. 29, Ankara, s. 152- 153.
- OCAK Ahmed Yaşar- Surayia Faraghi, (1986). "Zaviye", *MEB İslam Ansiklopedisi*, C. 13, İstanbul, s. 468- 476.
- ÖZBİLGİN, Erol (2003). *Bütün Yönleriyle Osmanlı Adab-ı Osmaniyye*, İstanbul.
- RAŞİT, Oktay (1971). *Likya Tarihi*, C. 1, İstanbul.
- TEMEL, İsmet Boydemir (2011). *Osmanlı Döneminde Ereğli Kazası Vakıf Eserleri*, Konya.
- TEZ, Orhan (2008). *Telmessus'un İzdüşümü: Fethiye Günlüğü*, İstanbul.
- UMAR, Bilge (1993). *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İstanbul.
- UNAN, Fahri (1999). "Osmanlılarda Medrese Eğitimi", *Osmanlı*, C. 5, Ankara, s. 149- 160.
- UZUNÇARŞIL, İsmail Hakkı (1993). "Menteşeoğulları", *MEB İslam Ansiklopedisi*, C. 7, İstanbul, s. 724- 731.
- ÜNAL, Mehmet Ali (2002). *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta.
- WITTEK, Paul (1986). *Menteşe Beyliği*, (Çev. O. Ş. Gökyay), Ankara.
- YILDIZ, Hakkı Dursun (1990). *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C.14, İstanbul.
- YILMAZ, M. Kazım (1969) *Her Yönüyle Fethiye*, Fethiye.
- ZEKALİ, Mete (2004). "Menteşe", *TDVİA*, C. 29, Ankara, s. 150- 152.

YÜKSEK LİSANS TEZLERİ

- CAN, Ramazan (2010). *Fethiye Ovası ve Yakın Çevresinde Doğal Ortam-İnsan İlişkileri*, (FÜ. SOSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Elazığ.
- CANTÜRK, Hülya (1998). *Osmanlı Salnamelerine Göre XIX. yüzyıllarda Mentese Sancağı'nın Sosyal ve Ekonomik Durumu*, (MÜ. SOSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Muğla.
- GÖKKAYA, Aynur (2011). *Fethiye İlçesi Eldirek Köyü Kilim Dokumacılığı ve Yöresel Özellikleri*, (GÜ. EBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara.
- GÜN, Pınar (2006). *Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Fethiye (1923- 1960)*, (MÜ. SOSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Muğla.
- ÖZDEMİR, Gazi (2005). *Hurufat Defterleri Işığında İlgın*, (SÜ. SOSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Konya.
- SOLMAZ, Emrah (2011). *Temettuat Defterlerine Göre Meğri (Fethiye) Kazası (H. 1261/ M. 1844- 45)*, (SÜ. SOSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Konya.
- TAÇ, Hadi (2012). *Hurufat Defterleri'ne Göre Kosova Vilayeti*, (EÜ. SOSBE. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İzmir.
- TEMEL, Eşref (2008). *Hurufat Defterlerine Göre Aksaray Kenti Klasik Eğitim Kurumları, (XVIII- XIX Yüzyıllar Arası)*, (SÜ. SOSBE. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Konya.
- TUGAY, Biray (2004). *Tarih Eğitiminde Yerel Tarih Araştırmalarının Yeri: Fethiye Örneği*, (DEÜ. EBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İzmir.
- TÜRKER, Mustafa (2006). *H. 1320 / (M. 1902) Tarihli Şerhiye Siciline Göre Fethiye Şehri*, (İÜ.SOSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Malatya.
- UÇAR, Metin, (2010). *Kırsal Turizmin Sosyo - Ekonomik Yapıya Etkisi ve Fethiye Örneği*, (MÜ. SOSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Muğla.

SÖZLÜKLER

- DEVELLİOĞLU, Ferit (2006). *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara.
- PAKALIN, Mehmet Zeki (1983). *Osmanlı Tarih ve Terimleri Sözlüğü*, C. 1- 2- 3, İstanbul.
- PARLATIR, İsmail, (2006). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

- www.haritatr.com/Ovacik-koyu-haritasi-M8499.
- http://www.fethiye.gov.tr/default_B0.aspx?content=1022.